

ОДОБРЕНА ОТ МОН
ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ
БЪЛГАРИЯ

ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ

Златното пате

ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ БЪЛГАРИЯ

КНИЖКА ПЕТА

Изданието е одобрено от МОН с протокол №9 от 18.10.1996г. за използване в училищата при изучаване историята на България от четвърти до осми клас.

ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ

к.ист.н. Людмил Вагалински

Чавдар Драгиев

ОТ ТАЗИ КНИЖКА ЩЕ НАУЧИТЕ:

Защо се стига до отслабване на държавата, вътрешни размирици и засилване на външната опасност при управлението на цар Петър I (927-970)

Какъв бил животът на царя и болярите, археиците и монасите, гражданите, селяните, робите, отшелниците и богомилите в промененото феодално общество на XI век в България

Колко тежък е бил ударът, нанесен на България от походите на киевския княз Светослав и настъплението на Византийската империя

Как цар Самуил (997-1014) водил героична борба за оцеляване на държавата

Кога настъпил краят на Първото българско царство и неговите последни владетели Гаврил Радомир (1014-1015) и Иван Владислав (1015-1018)

Ще намерите непубликувана до сега карта на стария свят, показваща не само на кои територии са живеели народите, но и броя на населението им.

Златното пале

София

ЦАР ПЕТЪР (927 - 970)

ОТСЛАБВАНЕ НА ДЪРЖАВАТА

„927 година. Месец май, 27-ми, българският княз Симеон почина, след като постави за княз своя син Петър, роден от втората му жена, сестрата на Георги Сурсувул, когото Симеон остави за настойник на своите деца. Михаил, от първата си жена, той направи монах. Иван и Венеамин [Боян], братята на Петър, още се обличаха в българско облекло. Околните народи, хърватите и останалите, като узнаха за Симеоновата смърт, мислеха да нападнат българите.“

Симеон Логотет

византийски писател от X век
Из „Хроника“

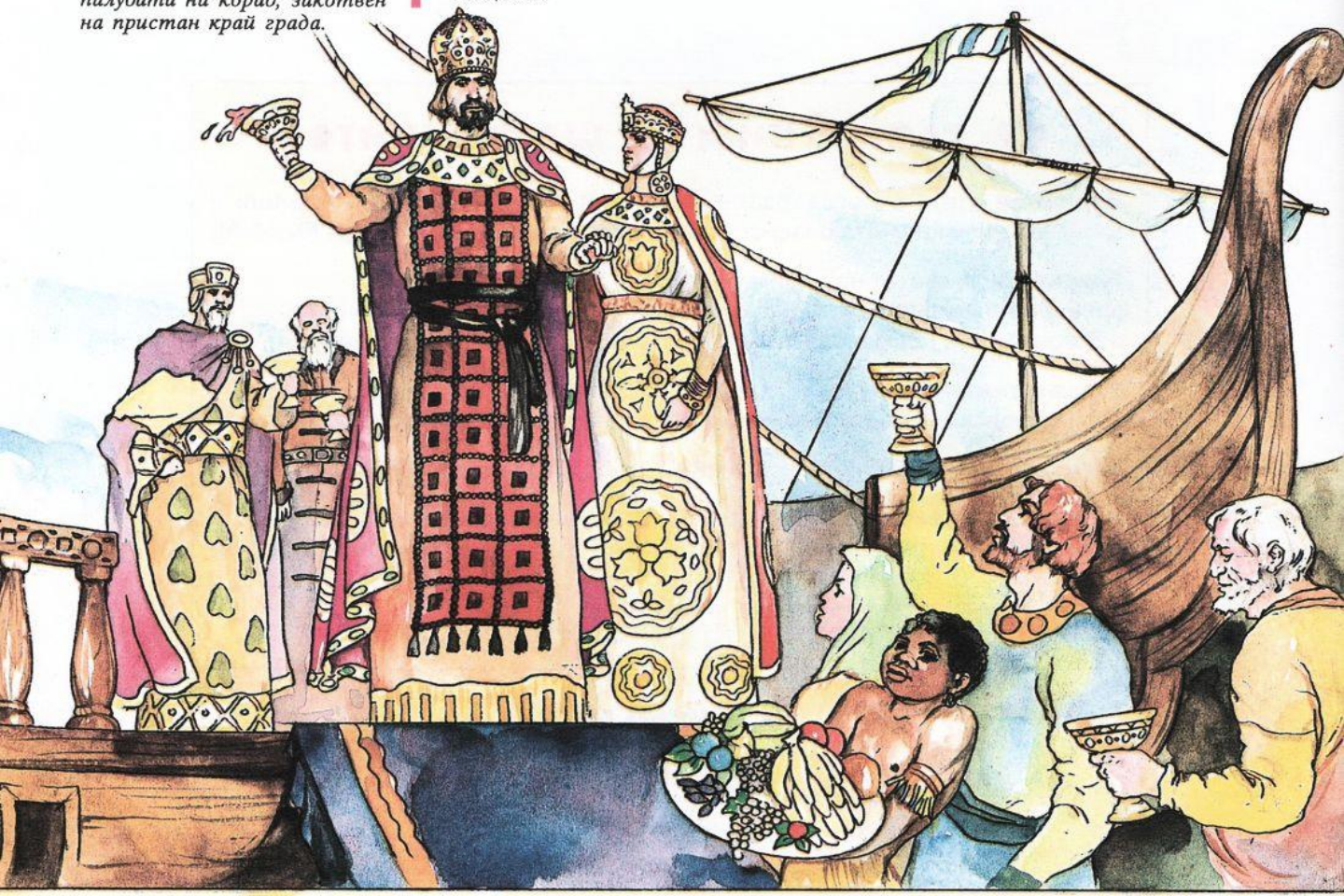
Жители на Цариград приветстват цар Петър и жена му Мария (Ирина), внучка на византийския император Роман. Лично Константинополският патриарх ги е венчал преди три дни - на 8 ноември 927 г. Днес в чест на младоженците е устроен пир върху палубата на кораб, закотвен на пристан край града.

Голяма и силна била българската държава при цар Симеон. Не случайно наричаме времето на неговото царуване „Златен век“. Успешните войни разширили територията на България, християнството се утвърдило по земите ни, умножили се славянските книги...

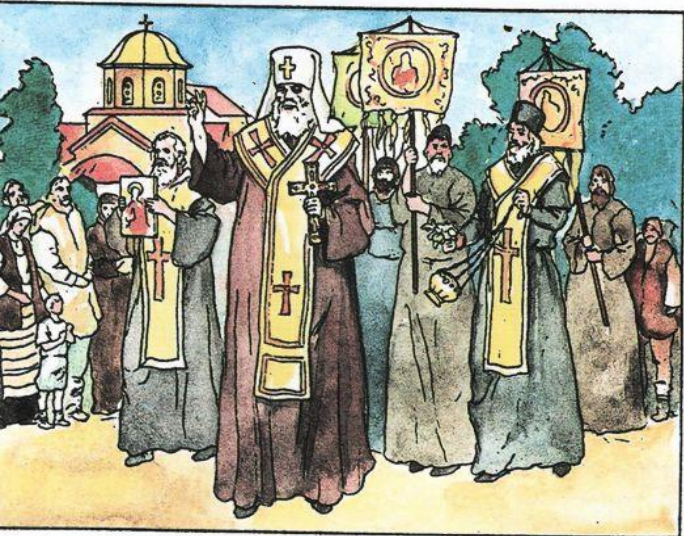
Но след смъртта на Симеон Велики нещата се променили. Още приживе той пратил в манастир първородния си син Михаил. Затова на престола през 927 г. се възкачил вторият му син Петър. За разлика от баща си, който бил амбициозен*, буен и властен, Петър се оказал кротък и миролюбив. Младият цар наследил обширна, но изтощена от непрекъснати войни страна. Населението страдало от глад, а налетели и скакалци, които унищожили посевите. Народът недоволствал, болярите негодували... А и всички съседни държави жадували отплата за предишните поражения. Границите станали несигурни.

Петър незабавно започнал преговори с Византия. През есента на същата година, в която станал цар, между двете страни бил подписан тридесетгодишен мирен договор. Според условията на договора обаче, България върнала много от византийските територии, които цар Симеон бил завоювал. От Константинопол също направили отстъпки. Византия се задъл-

* Виж в речника

Народът се е стекъл пред една от многото преславски църкви, за да поздравят патриарха на България. С тържествено шествие било отпразнувано признаването на самостоятелността на българската църква. Така се сбъднала мечтата на цар Борис I и на цар Симеон за духовна независимост.

жила да плаща всяка година данък на България. Признала Петър за цар, но без определението „поставен от Бога“. Така се подчертавала разликата между царя на българите и ромейския император, който се смятал за „духовен глава“ и на другите християнски владетели.

Освен това византийците поели задължението да „почитат, уважават и предпочитат българските пратеници пред пратениците на всички останали народи“. И ромеите спазвали това условие. Доказателство е запазеният до наши дни доклад на епископ Лиутпранг до Отон I, могъщият немски император. През 968 г. висшият духовник бил пратеник на Отон I във Византия. В двореца на василевса го представили заедно с другите посланици. Но каква била изненадата му, прераснала във възмущение, когато видял, че на българския пратеник оказали по-големи почести и го поставили на трапезата по-близо до византийския владетел. Самочувствието и на епископа, и на германската гържава, която представлявал, било наранено и от това, че го унизили заради „българския пратеник, който беше остриган по унгарски обичай, беше препасан с медна верижка и правеше впечатление на човек, възприел непълно християнската вяра“. Но така византийците изпълнявали договора, подписан с България преди цели четиридесет години.

Признаването на България за царство довело и до официалното признаване на българската църква за независима. Тя ставала патриаршия. За първи патриарх* бил провъзгласен духовният глава на Дръстър (Силистра).

Светът отново заговорил с уважение за България, когато цар Петър се оженил за внучката на византийския император. За първи път представителка на ромейското императорско семейство се омъжвала за чужд владетел. И това бил царят на българите. Този брак затвърдил мирния договор между двете страни. В чест на сключения съюз променили името на красивата принцеса от Мария на Ирина, което в превод означава „мир“.

„Аз не съм бил в неговата [на българския владетел] страна, но видях неговите пратеници в град Марзинбург [Магдебург], когато те дойдоха при цар Хут [Отон I]; те носеха тесни дрехи и се опасваха с дълги пояси, на които бяха прикрепени копчета от злато и сребро. Техният цар е много могъщ; той поставя на главата си корона, има секретари, регистри и областни управители и заповядва и забранява според [установените] порядки и церемонии, както е обичайно за царете и велможите. Те [българите] имат книжнина и са превели Евангелието на славянски, тъй като са християни.“

Ал-Бекри
арабски историк от X век

Оловен печат на цар Петър

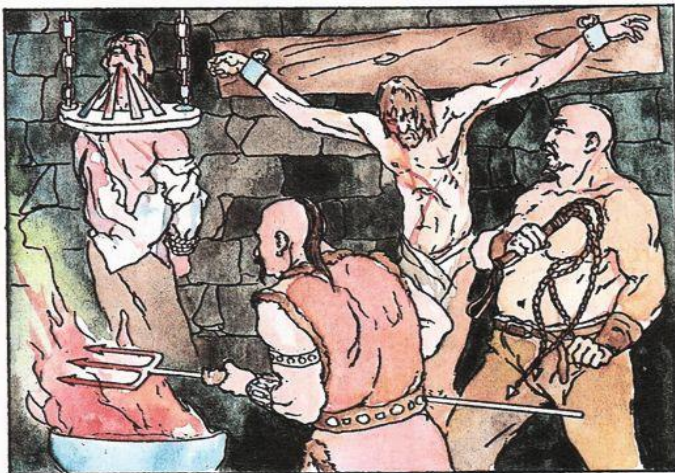
Златен женски накит, част от Преславското съкровище от IX-X век

Палачите скоро ще изтргнат признания от съзаклятниците.

Разкрит е първият заговор срещу цар Петър. Начело сто-

ял царският брат Иван, който искал да се възкачи на престола. Помагали му някои боляри. Но всички били заловени. Според тогавашните летописци, Иван се отървал с бой и бил затворен в тъмница, а болярите „били подложени на необикновени наказания“.

ВЪТРЕШНИ РАЗМИРИЦИ

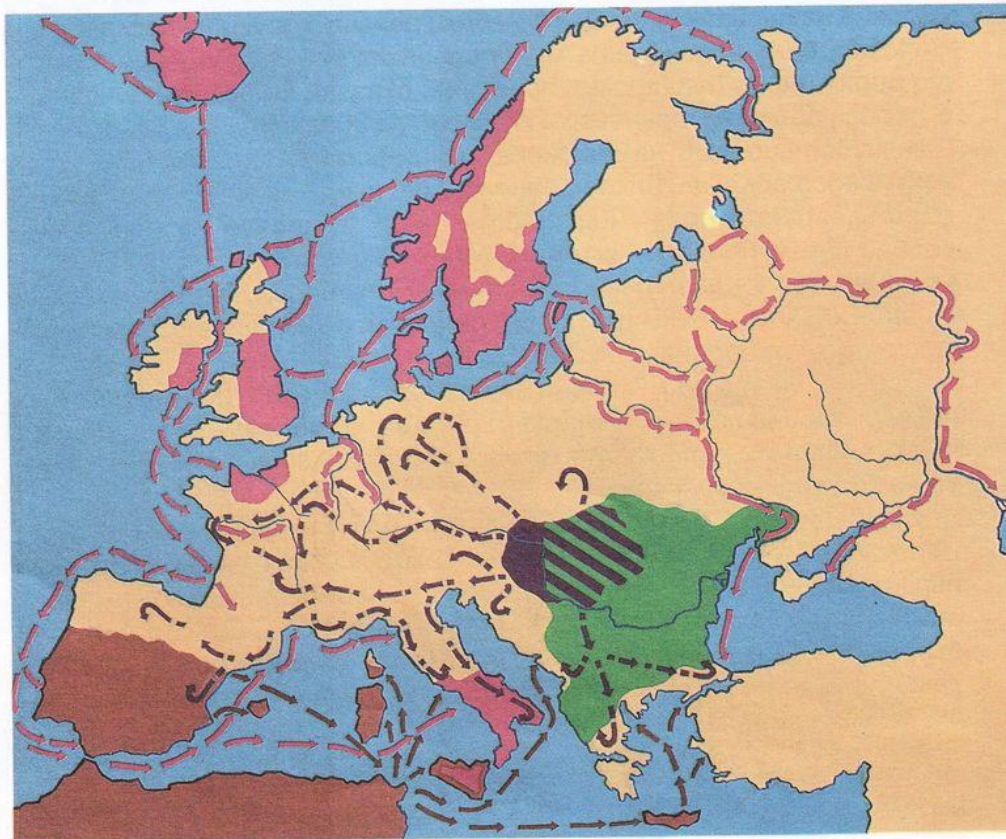
Мирът с Византия предизвикал недоволство сред някои боляри. Те се страхували от засилването на византийското влияние в българския царски двор и настоявали за война с империята. Част от тях решили да свалят цар Петър от престола. През 928 г. бил разкрит заговор, начело на който стоял братът на царя - Иван, най-малкият син на Симеон. След две години бунт повел и другият брат на Петър - Михаил. Той бил монах, но избягал от манастира и се укрепил в една крепост в Македония. Бунтът не успял, защото Михаил неочаквано починал. Това разколебало неговите поддръжници и те се оттеглили на юг, като по пътя си опустошили много византийски селища. На враждите в царското семейство бил сложен край. Но размириците довели до значително отслабване на държавата.

ВЪНШНИ ОПАСНОСТИ

Размириците в страната били добре дошли за съседите на България. Първи се възползвали сърбите. Предвождани от княз Чеслав, те въстали и възстановили своята държава.

Много по-сериозна опасност надвиснала от североизток. В 943 г. руският княз Игор се съюзил с печенегите* и подготвил поход срещу Византия. Ромеите успели да го спрат с цената на

- България при Симеон - 904г.
- Маджарско до 1000г.
- Походи на маджарите
- Разширение на Маджарско след 1000г.
- Племенни и завоювани земи на викингите
- Поход на викингите
- Арабски държави
- Поход на арабите

Никаква опасност не застрашава този маджарски вожд. Рефлексният му лък е поставен в калъф от сурова кожа, а сабята му е в ножницата. В битка високото седло и стремената на коня ще позволят на ездача да се изправи и да сече отгоре надолу. Това често се оказвало решаващо предимство пред противника. Повечето оръжия, използвани от маджарите, били употребявани и от българите.

много злато. Но съюзниците на княза не получили нищо от скъпите дарове. Тогава Игор ги насочил за плячка към България. Печенегите обаче били отблъснати още в Северна Добруджа и се оттеглили.

Засилили своя натиск и маджарите (унгарците) - новите и много по-опасни северозападни съседи на българите. Те неведнъж нападнали Византия, като прекосявали България. Заг себе си оставяли ограбени села. Цар Петър се опитвал да им се противопостави, но без успех. Той се надявал на подкрепа от ромеите. Но по това време те водели настъпателни войни срещу арабите и не помогнали с нищо. Въпреки това василевсът изисквал от българите да спрат маджарите. Отношенията между България и Византия се влошили. Не сполучило и пратеничеството при немския крал, който успешно воювал със страшната унгарска конница. Тогава цар Петър решил да сключи мир с нашествениците. През 965 г. той подписал договор с маджарите. Българският владетел им обещал да ги пропуска през земите си и да не се съюзява с византийците срещу тях. От своя страна унгарците се задължили да не разоряват българските селища, през които минават.

МАДЖАРИ

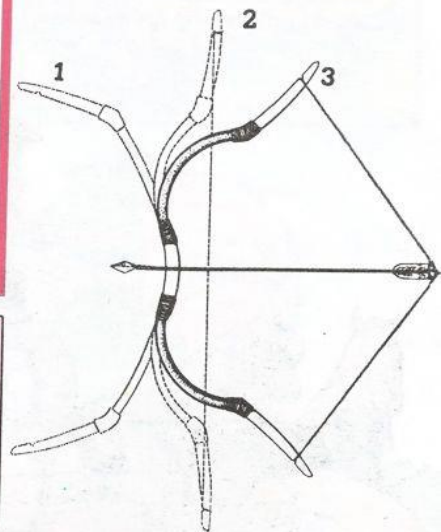
Прадедите на днешните унгарци дошли в Европа от Западен Сибир. Там те живеели през I хилядолетие преди Христа. По пътя си на запад се сближили много с прабългарите. Маджари и българи носели почти еднакво облекло, еднакви били прическите им, военното изкуство, езическите вярвания. Освен своя език унгарците говорели и тюркско-български. От прабългарски произход била и по-голяма част от племенната аристокрация, както и владетелският род. Свидетелство за тази близост са и думите на византийския император Лъв VI Философ: „Само българите и освен тях народът на тюрките [маджарите] отделят голямо внимание на военното изкуство, което при тях е сходно“.

Ето защо, когато в края на IX и началото на X век маджарите завладяват територията на днешна Унгария, вече имат голяма прилика с българите. С много кръв те завоюват новата си родина. Повече от 70 години вихрената им конница всявала ужас в цяла Европа. Затова най-често произнасяната молитва по това време в християнските църкви била: „От стрелите на маджарите спаси ни, Господи!“

„Те [маджарите] не колят толкова с меч, колкото избиват със стрелите си, които насочват чрез изработени от рог лъкове - и то така умело, че от тях просто няма спасение.“

Абат Регино

Употребяваният от българската и маджарската конница лък и мал специална конструкция. Наричат го съставен рефлексен лък, защото е направен от 5 елемента от различни материали - дърво, кост (рог) и животински сухожилия*, залепени с туктал*. Тяхната гъвкавост и здравина правят изстрела много бърз и силен. За времето, в което с обикновен лък се изстрелвала една стрела, със съставния рефлексен лък можели да се изстрелят три. А ударът им бил толкова силен, че пробивал тънка броня или плетена ризница. За да се запазят елементите му гъвкави, окачвали тетивата преди самата битка.

1. Без тетива лъкът е извит обратно.

2. Тетивата удържа двете рамена на лъка натегнати.

3. Стрелецът държи с дясната ръка стрелата, а с другата избутва лъка напред. Стрелата излита с невероятна скорост и може да убие бизон на разстояние 400 м.

ЦАР И БОЛЯРИ

„Който от войниците се хване, че е отхвърлил нашата, християнската вяра, като се върне в своята земя и град, да се предаде на черквата.“

„Никой не бива насилствено да изкарва из черква тогава, който е в нея потърсил закрила... Ако ли някой се опита да изкара побягналия насилствено, който и да бъде, да получи 140 рани.“

„Който поради някоя вражда или за разграбване на имот запали къщи, ако е в град, да го изгорят на огън, ако е в паланка или в село - с меч да се посече, а по църковния закон да се подложи на пост 12 години, защото е злодеец.“

„Преди всичко във всяка разпра князът и съдията са длъжни да не съдят без свидетели. А броят на свидетелите да е 11 най-много. А в малките преписри между 7 и 3 най-малко.“

Из „Закон за съдене на хората“

Рано сутринта царските служители са пристигнали в селото, за да съберат данъка от държавните селяни. Според закона, от всяка нива, която се обработвала за един ден с помощта на чифт волове, в хазната трябвало да се предадат по 250 кг жито, 25 кг просо и 1 стомна вино.

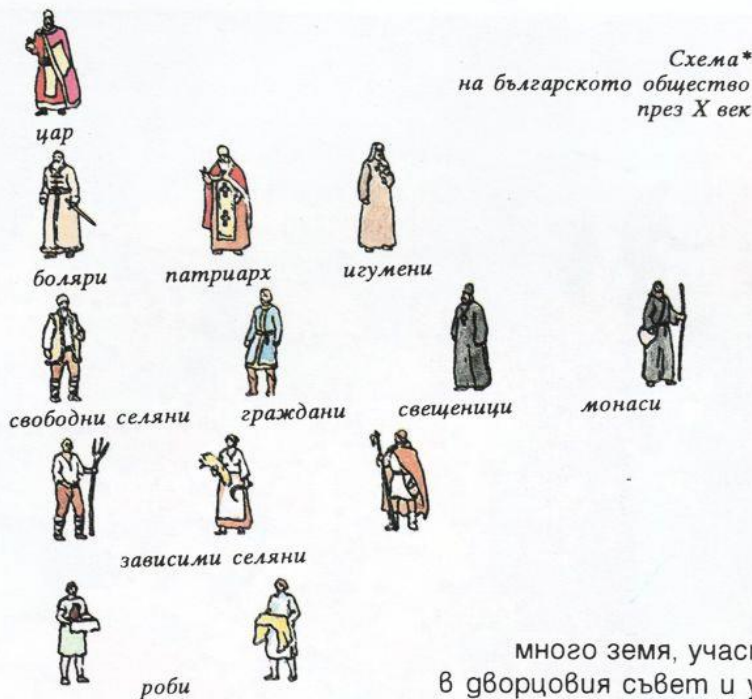
След покръстването през 864 г. в България настъпили промени. Привилегированите* управници, наричани феодали, разполагали с труда на зависимото от тях население. За това спомогнали и многото византийски закони, въведени по това време. Най-известни били Земеделският закон и Законът за съдене на хората.

Най-големият феодал* в тогавашната българска държава бил царят. Той бил самодържец, какъвто бил и византийският император. Това означавало, че царят бил господар на всичките си поданици и на цялата държавна територия. Бил върховен законодател, съдия и полководец. Разполагал с държавната хазна. На него се падала една шеста от военната плячка и по-голямата част от данъка, който плащали победените държави. Царят се разпореждал и с имотите на своите поданици. Можел както да ги присвоява, така и да ги преотстъпва на други. Владетелят раздавал на своите боляри обширни земи и гори. Много често дарявал на манастири и висши духовници цели села заедно с жителите им.

На второ място след царя по власт и богатства били болярите. Наричали ги „мъже“. През X век те се деляли на две групи - големи (велики) и малки боляри. Великите боляри владеели

много земя, участвали
в дворянския съвет и управ-
лението на държавата.

Именията на малките боляри били по-скромни. Феодалите разполагали не само със земя, но и с власт върху хората, които я обработвали.

АРХИЕРЕИ И МОНАСИ

Висшите духовници (архиереите) също принадлежали към феодалната класа. Архиепи* били митрополитите* и епископите,* ръководени от архиепископ*. А при цар Петър вече имало и патриарх. Висшето християнско духовенство притежавало власт, която понякога имала дори по-голямо значение от светската*.

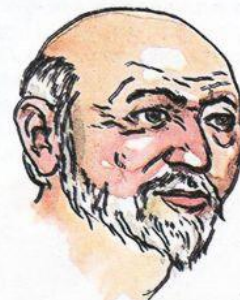
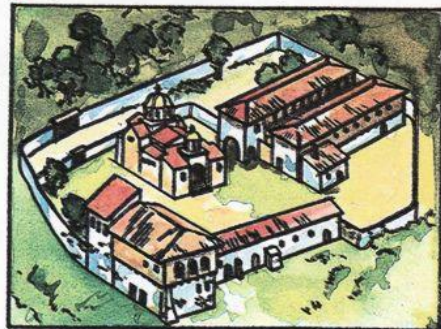
Според тогавашните закони, църквата получавала главните си доходи от най-различни данъци, такси и глоби. Те били плащани както от всички хора, които не са духовници, така и от свещениците. Основният данък се наричал каноникон. Издължавал се с жито, восък, яйца, птици и други селскостопански продукти. За всеки църковен обред се вземали такси: при сключване на брак, при кръщение, при погребение, при ръкополагане* на нови свещеници... Често били налагани и глоби: за нарушаване на църковните правила, за обидна на духовник и други.

Постепенно архиереите се превръщали в могъщи земевладелци. Много били начините за тяхното забогатяване. Отнемали например имотите на хора, обвинени, че продължават да се кланят на езическите богове. Според закона, църквата вземала земята и на онези, които нямали наследници. Дори когато починалият имал съпруга, тя получавала само половината от богатствата му. Останалото се давало на духовниците и на бедните хора. Затова пък никой не можел да посегне на църковната земя. По силата на старо правило, тя само се увеличавала, но не намалявала. Освен имоти архиереите получавали и население,

Болярското имение било добре охранявано. Къщата на господарите е на два етажа и има голям чардак. В отделни пристройки живеела прислугата.

Здрава каменна стена огражда манастира. Вътре са църквата, библиотеката и жилищата (килиите) на монасите. Входната врата се затваряла след залез слънце, а при изгрев дървено клепало будело монасите за работа.

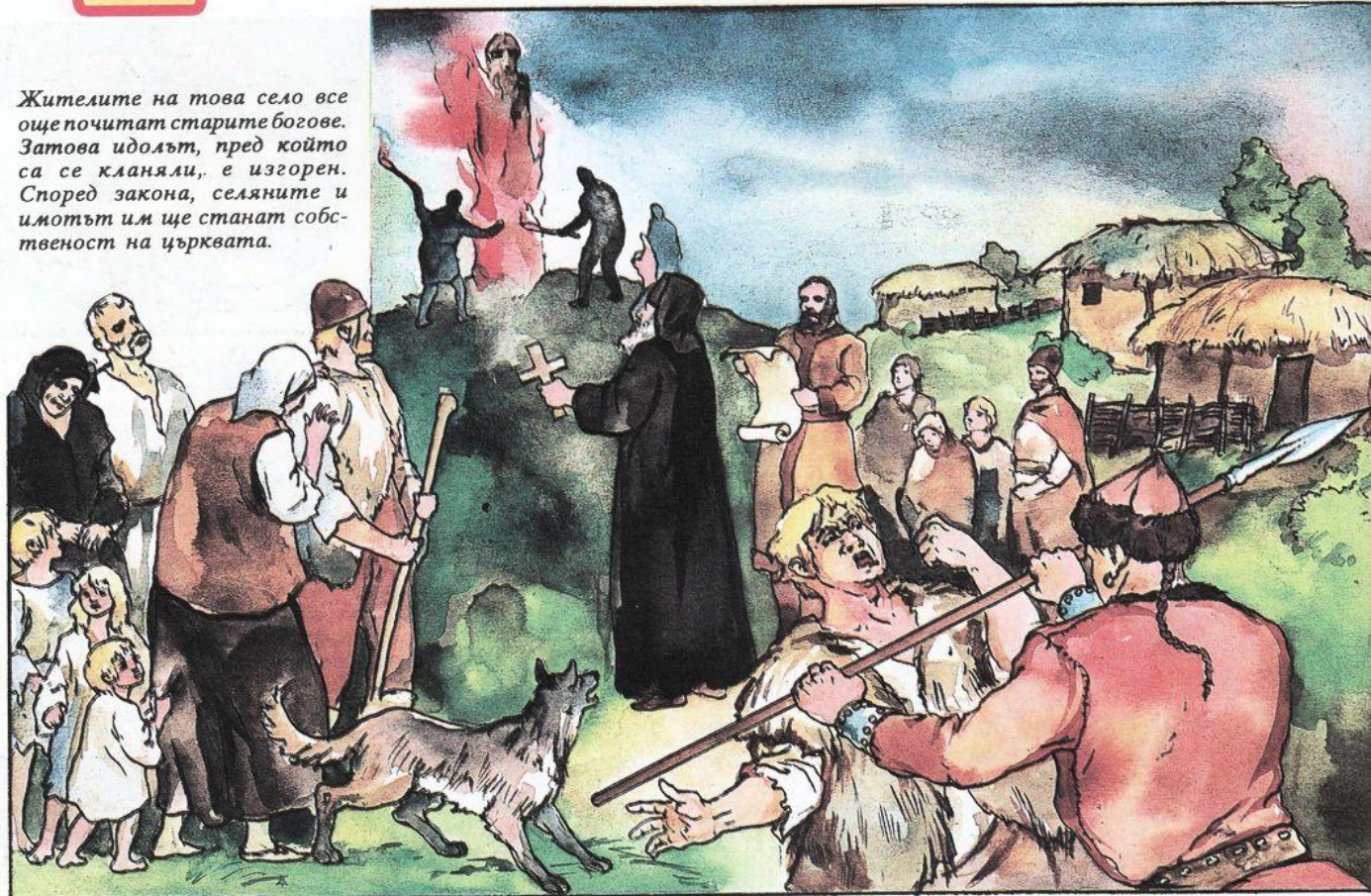
Възстановен външен вид на болярина Мостич, според черепата му, намерен при археологически разкопки.

„Тук лежи Мостич, който бе чъргубиля* при цар Симеон и при цар Петър. На осмата от десетките на годините си, като остави чъргубилството и цялото си имане, стана черноризец и така завърши своя живот.“

Надгробен надпис от Преслав

Жителите на това село все още почитат старите богове. Затова идолът, пред който са се кланяли, е изгорен. Според закона, селяните и имотът им ще станат собственост на църквата.

Чувал жито, кошница с яйца, медна пита, една кокошка - това е донесъл селянинът, за да изплати основния църковен данък каноникон. Останалите данъци, такси и глоби също се плащали с продукти. По времето на цар Петър малко българи използвали парите. Всички сделки, както и брачните договори, се извършвали в натура*. Най-често се заменяли волове и овце.

което обработвало земята, плащало данъци на своите господари и било напълно зависимо от тях.

Като едри феодални владения се утвърдили и много манастири. Българските владетели и боляри щедро ги дарявали с имоти, а понякога и с цели села заедно с хората. С особена набожност се отличавал цар Петър. По примера на византийския двор той усърдно обогатявал големите манастири. Не случайно след смъртта му българската православна църква го провъзгласила (канонизирала) за светец*.

Монасите имали свои правила на живот. Те давали обет да не се женят. Имали дълги коси и бради. Обличали се в дълги черни раса*, заради които ги наричали „черноризци“. Всеки манастир се ръководел от игумен. Монашеският живот привличал най-вече бедните хора, защото калугерите не плащали данъци и не воювали. Но в светите обители се оттегляли и склонни към лентяйство богаташи. Там отивали и такива, които търсели приключения. А пътуванията до Божи гроб (Ерусалим) и Рим в онези времена били пълни с изненади.

„...Щом престанат да се карат [монасите], отдават се на пиянство, като се помиряват и сприятеляват в името на виното, а не на Бога.“

„...А кой ще разкаже за насилията, които извършват [тези монаси], над немошните?... Заради тях добрите и законни монаси се ненавиждат от хората.“

Презвитер Козма, български книжовник от X век

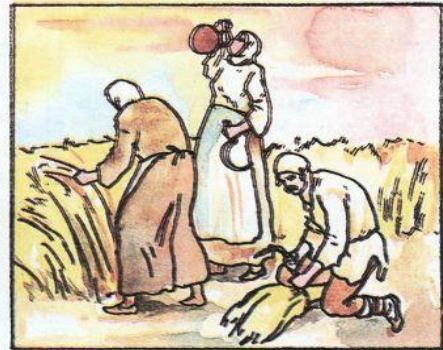
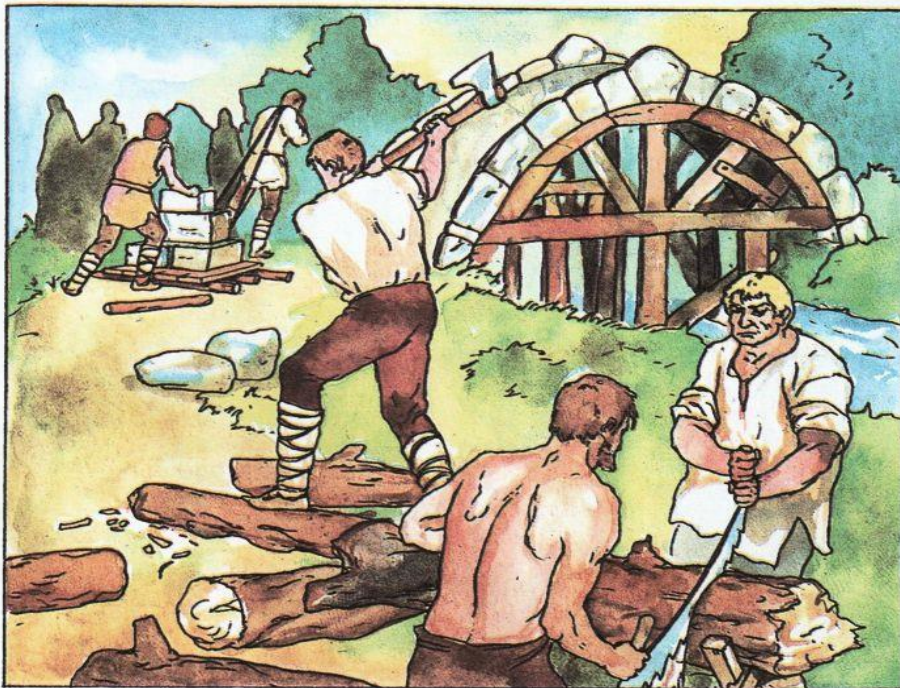
ГРАЖДАНИ, СЕЛЯНИ, РОБИ

Малко били градовете в България през X век. Малко на брой били и техните жители. Те се занимавали предимно със занаятчийство, търговия и земеделие. Гражданите живеели по-добре от хората на село. Но и те страдали от войните и нашествията, и те били натоварвани с данъци и повинности*.

Преобладаващата част от тогавашните българи били свободни (държавни) селяни, подчинени пряко на царската власт. Те имали собствена земя и изплащали задълженията си в продукти - жито, просо, вино... Държавните селяни били длъжни да подслоняват и хранят минаващите през селото войници и чиновници, да работят безплатно при строежа на крепости, мостове и сгради, да пренасят царската поща... Налозите*, непрестанните войни и природните бедствия разорявали селяните. Те не успявали да изхранват своите семейства и продавали имотите си, а някои дори изоставяли децата си. Обикновено безимотните се наемали като ратаи* в болярските имения или манастирите срещу нищожно възнаграждение.

Още по-тежък станал животът на онези свободни селяни, които по различни причини задължнявали и изпадали в зависимост от феодала. Те имали земя, но нямали право да се разпореждат свободно с нея, защото за неин върховен собственик се смятал феодалът. Зависимите селяни се грижели за своите ниви, но обработвали и господарската земя, която принадлежала или на някой болярин, или на манастир. Те плащали данъци на своя феодал и му вършели редица безплатни услуги. А разрешението да ползват общинската земя - гори, пасища, места за риболов - се заплащало скъпо.

Най-онеправдани били робите. Повечето от тях били военнопленници. Броят им непрекъснато намалявал.

Въпреки палещите лъчи на слънцето нивата трябва да бъде ожъната до вечерта. Но житните снопи няма да отидат в домовете на селяните. И те, и земята, и зърното принадлежат на голям манастир.

Царският управител на областта, наричан комит, е наредил да се построи мост на най-тясното място на реката, където водата е най-буйна. Селяните работят на строежа безплатно. Те ще положат още няколко камъка и сводът ще бъде готов.

„Който открадне свободен човек и го продаде или пороби, да се обърне на роб, както е поробил свободния, и в същото робство да се постави.“

„Който откарва чуждо стадо, първи път да се бие, втори - да се изгони от земята, трети - да се продаде, но след като върне всичко, що е откарал.“

„Родители и деца, ако свидетелстват един срещу друг, да не им се дава вяра. Нито господарка [кога свидетелства] против господаря. Но роб или свободен може да бъде свидетел.“

Из „Закон за съдене на хората“

ОТШЕЛНИЦИ И БОГОМИЛИ

„Случи се, че в годините на православния цар Петър в българската земя се появи поп по име Богомил - по-вярно е да се нарече Богунемил. Той пръв почна да проповядва ерес* по българската земя.

Себе си заблуждавайки, така говорят [богомилите] за господния кръст: „Как да му се кланяме? Понеже евреите разпнаха на него Божия син, затова кръстът е най-омразен Богу... Ако някой би убил царския син с кръст от дърво, може ли това дърво да бъде мило на царя? Същото нещо е и с кръста спрямо Бога.“

„Като хулят богатите, учат своите да не се подчиняват на господарите си; ненавиждат царя; ругаят старейшините; укоряват болярите; мислят, че са омразни на Бога, които работят на царя, и заповядват на всеки слуга да не работи на своя господар.“

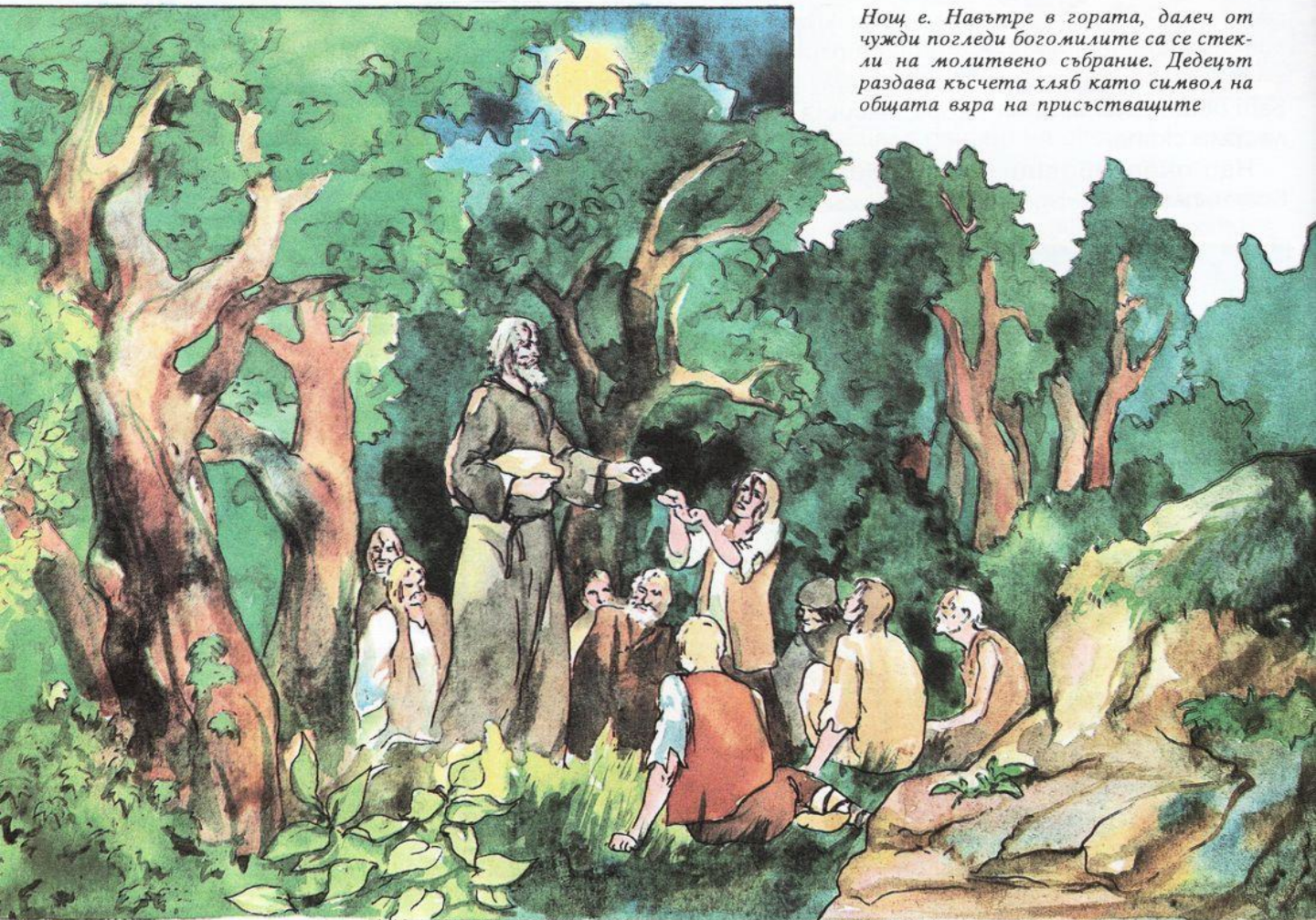
Презвитер Козма

Из „Беседа против богомилите“

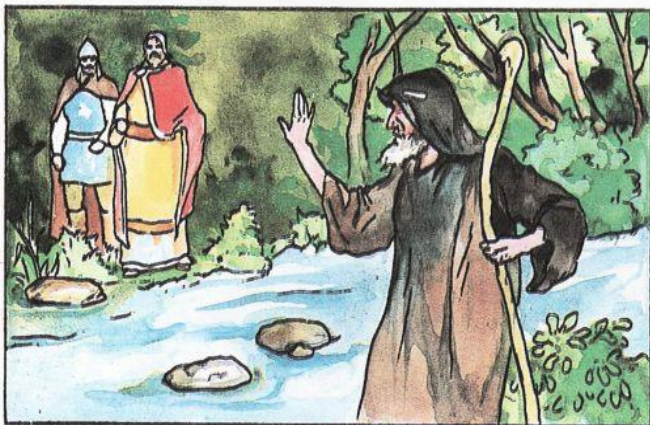
Българското общество от X век все по-ясно се разслоявало на бедни и богати. Това предизвикало различни прояви на недоволство. Още по времето на цар Симеон мнозина потърсили спасение извън пределите на родината. Но имало и друг път за бягство от суровата действителност - отшелничеството. Отшелниците били силно предани на християнската вяра люде, които се усамотявали в затънчени гори и непристъпни пещери, където се отдавали на пост* и молитви. Такъв бил Иван Рилски, който като дете израснал при жесток стопанин. Разочарован от земния свят, той се оттеглил в дебрите* на планината Рила и прекарал целия си живот в самота, лишения и съзерцание. Неговите ученици основали Рилския манастир. Към тях той оставил следните напътствия: „Презирайте земните блага, пазете се от сребролюбието, не разчитайте на царе и князе, трудете се и живеете сговорно като истински християни!“ По-късно църквата причислила Иван Рилски към българските светии.

По времето на цар Петър недоволството в България се разраснало. Появило се ново религиозно учение. Нарекли го богомилство по името на неговия създател поп Богомил. Богомилството изразявало недоволството на обикновените хора. То се опълчило* главно срещу църквата. Именно тя учела,

Нощ е. Навътре в гората, далеч от чужди погледи богомилите са се стекли на молитвено събрание. Дедецът раздава късчета хляб като символ на общата вяра на присъстващите

С властен жест Иван Рилски спира цар Петър и придружаващите го стражи. Светият старец бил отшелник, а не богомил. Славата му се носела по българската земя. Дори владетелят потърсил съвета му. Но Иван Рилски отказал да го приеме.

За богомилите кръстът бил омраzen, защото на него бил разпнат Христос.

че „царете и болярите са сътворени от Бога“, че „всеки човек трябва да се покорява на властниците“, и че богатият е божи любимец. Но богомилите не били съгласни с това. Според тях, във вселената се борели две сили - Доброто и Злото, Бога и Дявола. Царят, болярите и висшето духовенство били създадени от Дявола и вярно му служели. Затова обикновените хора не бивало да им се подчиняват. За богомилите свещениците били ненужни посредници между вярващите и Бога. Те отричали и всички църковни обреди и символи - особено мразели кръста.

Богомилите имали свои общини. Начело на всяка община стоял старейшина, наричан „дедец“ (дядо). Понякога това била жена, защото за богомилите жената била равна на мъжа. Тези ръководители се избирали измежду опитни богомили, наричани „съвършени“. „Съвършените“ спазвали строги правила: те се отказвали от брак, от собственост, от вино, от месо, мляко и яйца.

Властите преследвали богомилите. Затова те се събирали за молитва нощем и на скришни места. Там присъствали и „слушатели“, които желаели да станат „вярващи“ (редови) богомили.

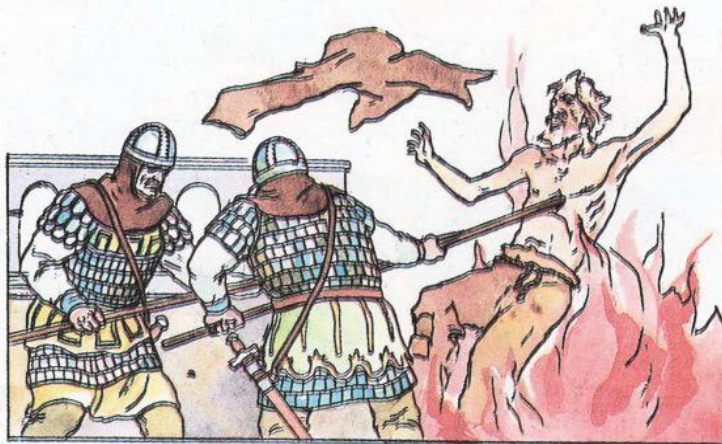
Богомилите искали хората да живеят като първите християни - да останат бедни и да бъдат равни помежду си, да обичат всеки човек. Макар и недостижими, тези цели били приемани от много онеправдани* хора. Ето защо въпреки преследванията богомилството оцеляло. Постепенно обаче неговите нападки срещу светските господари се смекчили. Постоянна останала само омразата към официалната църква и нейните служители.

С течение на времето богомилството загубило своята популярност и загаснало съвсем в годините на турското робство.

Повечето от идеите на богомилите се откриват в по-старото учение на павликяните. В началото павликяните живеели в Армения и Сирия. За да се отърве от тях и да укрепи границата си с България, византийската власт започнала да ги заселва в Тракия. Особено много били в Пловдивско. Тяхното присъствие помогнало за зараждането на богомилството. От своя страна, то повлияло върху някои по-късни (XI-XIII век) еретични учения, които се появили в Босна, Сърбия, Киевска Русия, Северна Италия и Южна Франция. Името български добило смисъл на „еретичи“. И днес във френския език думата „бугр“ означава ту лош и опасен, ту смел и добър.

„Знамение! Огнят не ме лови!“ - извикал богомилът Василий, когато топлят въздух подхванал наметалото му и то литнало към небето. Но под натиска на разярната тълпа, войниците го хвърлили в пламъците.

Разтревожен от популярността на богомилите, василевът лично разпитал техния водач Василий. Той не отстъпил от еретичното си учение и затова го изгорили жив на хиподрума* в Константинопол през 1111 г.

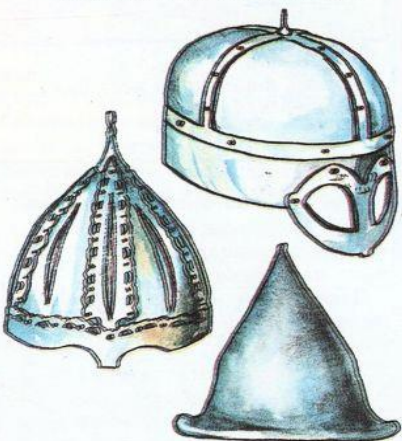

УДАРЪТ ПОХОДИТЕ НА КНЯЗ СВЕТОСЛАВ

„В година 969. Каза Светослав на своята майка и своите боляри: „Не желая да бъда в Киев, а желая да живея в Преславец на Дунав - там е средата на моята земя; тук се стичат всички блага: от гръцката земя - злато, тъкани, вина и различни плодове; от Чехия и Унгария - сребро и коне; от Русия пък - кожи и восък, мед и роби.“

Из руската летопис
„Повест временных лет“
XI век

Шлемове на древните руси

Варягите са стъпили на дунавския бряг. Започва битката между българари и руси.

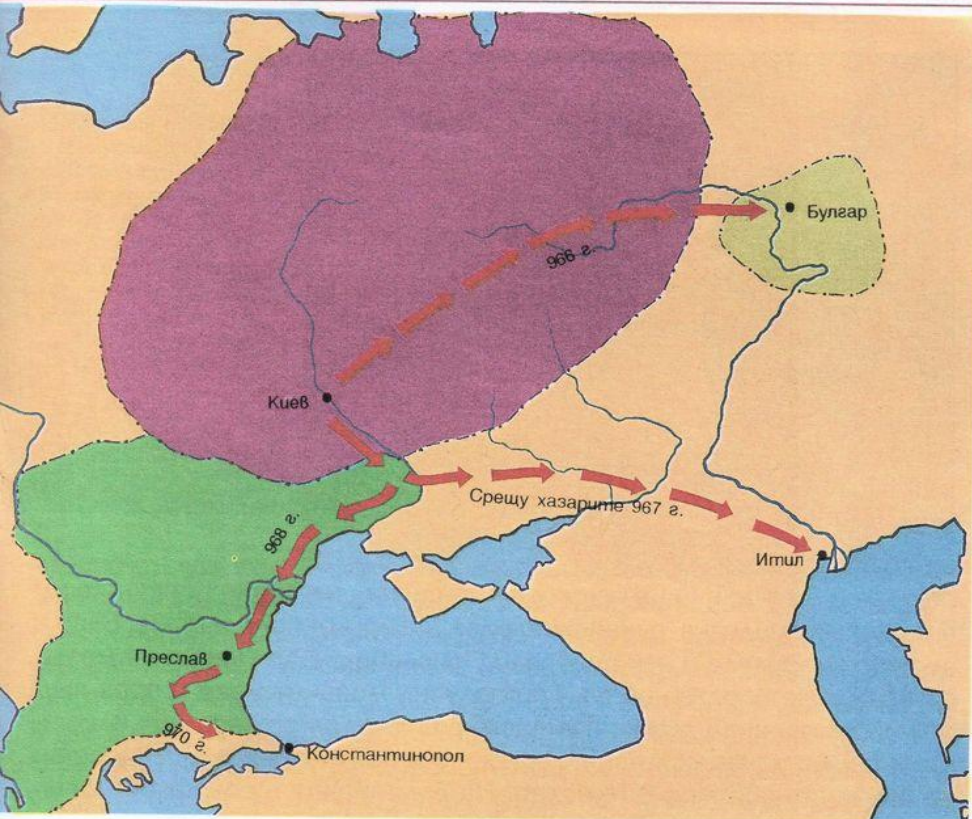

Мирът между българи и унгарци разгневил ромейския император Никифор II Фока. Според договора, магжарите вече могли необезпокоявано да достигат границите на Византия. Ето защо василевсът се обърна за помощ към руския княз Светослав. Фока изпратил в Киев свой пратеник. Освен че бил „буен и смел човек“ и изкусен дипломат*, Калокир носел със себе си и 500 кг злато. С негова помощ той успял да убеди варягите*, наричани още руси*, да нападнат България. Така византийският император изпратил един срещу друг двама свои противници - цар Петър и княз Светослав.

Българи и руси вече били кръстосвали оръжие. Още през 864 г. в битка с български отряд край Долен Днепър загинал синът на киевския владетел Асколд. Самият Светослав предпочитал военните походи пред управлението на държавата. Той вече бил превзел Болград Велики, столицата на Волжско-Камска България. Силните му дружини заплашвали и византийските владения на Кримския полуостров. А това безпокояло Никифор Фока.

През лятото на 968 г. лодките на варягите навлезли в устието на Дунав. От тях на българския бряг слязла 60-хилядна армия. Тя разбила 30-хилядната българска войска и завладяла 80 дунавски крепости. Устояла само яката твърдина Дръстър (Силистра), в която се затворили оцелелите български отреди. Светослав не криел намерението си да остане в България. Той дори избрал за свое средище крепостта Преславец, разположена на един ду-

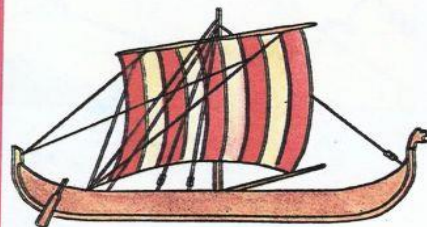
Завоевателни походи на киевския княз Светослав.

- Военни походи на княз Светослав
- България при цар Петър - 969 г.
- Киевска Русия
- Волжско-Камска България

навски остров. Не криел намеренията си и Калокир, който искал с руска помощ да се възкачи на цариградския престол.

Бързият успех на княз Светослав стреснал Никифор Фока. Затова той побързал да изпрати в Преслав свои хора с нови мирни предложения. Цар Петър ги приел, защото идвали в труден за българската държава момент. Той незабавно отправил за Константинопол две от дъщерите си. Те трябвало да се омъжат за престолонаследниците Василий (бъдещия покорител на България) и Константин. До сватба обаче не се стигнало. В нощта на пристигането на българските принцеси мрачният победител на арабите Никифор Фока бил убит. Пленникът му Йоан Цимисхий го съсякъл в императорската спалня и заграбил трона.

Междувременно Светослав научил, че печенегите са обсадили столицата му. Предполага се, че те сторили това по внушение от страна на България. Князът

Викингски кораб. Подсиленият кил* му позволявал да плава и срещу вятъра. С такива кораби викингите достигнали дори до Северна Америка.

РУСИ И КИЕВСКО КНЯЖЕСТВО

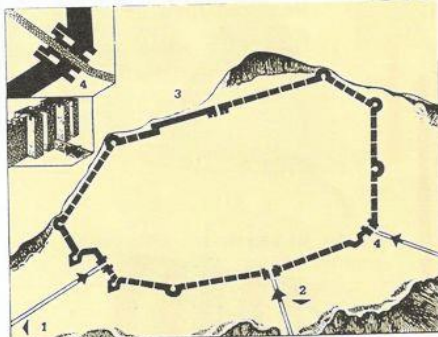
Около 800 г. източните викинги, които били шведи, основали свои търговски селища в днешна Северна Русия. Те използвали междуособиците сред местните славянски племена и ги покорили. В 882 г. шведите, наричани и варяги, основали държава със столица Киев. Те били известни още като „руси“ или „роси“. Това название било доста разпространено в тяхната скандинавска родина. Затова и новата държава станала известна като Русия. Постепенно варягите се претопили сред славянското море, на което предали своето име - „руси“. Но управляващият в Русия род чак до 1600 г. имал варяжки (шведски) произход. Варягите били храбри войни и опитни търговци. Те често воювали с околните народи. Славяните им изработвали лодки едноръвки, с които по реките се спускали до Черно море. После със своите бързи кораби, обсаждали многократно Константинопол. Неведнъж били наемани и във византийската армия.

„Като виждал, че мизите [българите] се отцепват от съюза с него и минават на страната на императора, Светослав събрал около триста души мизи [българи], които се отличавали по род и влияние, и извършил над тях жестоко и безчовечно деяние, като погубил всички, а много други оковал във вериги и заключил в тъмница.“

Лъв Дякон
византийски хронист от X век

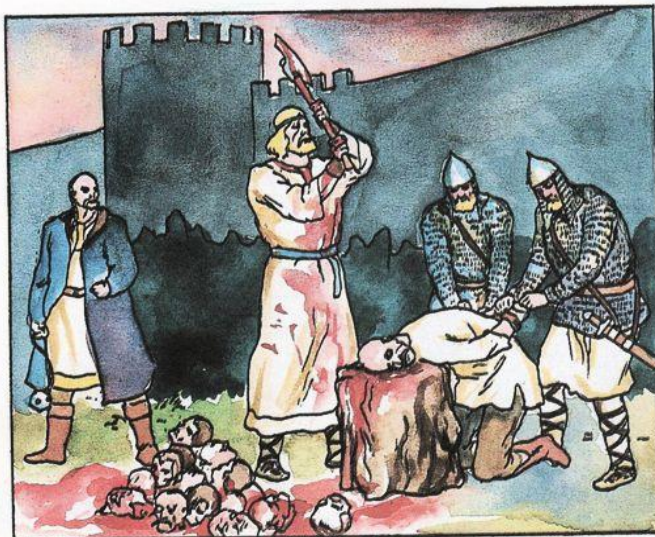
План на стратегическата крепост Дръстър, днешна Силистра

1. Път за Никопол
2. Път за Плиска и Преслав
3. Пристанище
4. Южната порта (в горния ляв ъгъл е показана погледната отгоре и погледната отпред)

„Като настъпила нощта, при пълнолуние, те [русите] излезли на полето и потърсили своите мъртъвци. Събрали ги накуп пред градските стени [на Дръстър], запалили много кледи и ги изгорили. Според родния си обичай, те заклали над труповете и много пленници - мъже и жени. Извършвайки погребалните обреди, те удавили в Истър [Дунав] деца бозайничета и петли, като ги потопили във вълните на реката.“

Лъв Дякон
византийски хронист от X век

Самият княз Светослав ръководи избиването на българските първенци в Дръстър. Така населението в Североизточна България останало за дълго без опитни водачи.

потеглил за Киев. Още на следващата година обаче войските му отново стъпили на дунавския бряг. След кръвопролитна битка русите надделели и пак превзели Преславец. Цар Петър не могъл да преживее поражението. Той получил мозъчен удар и през януари 970 г. починал. Малко преди смъртта си се отказал от властта и приел монашески сан*. Навярно е бил погребан в манастир на 400 м от двора в Преслав. На българския трон се възкачил първородният му син Борис II.

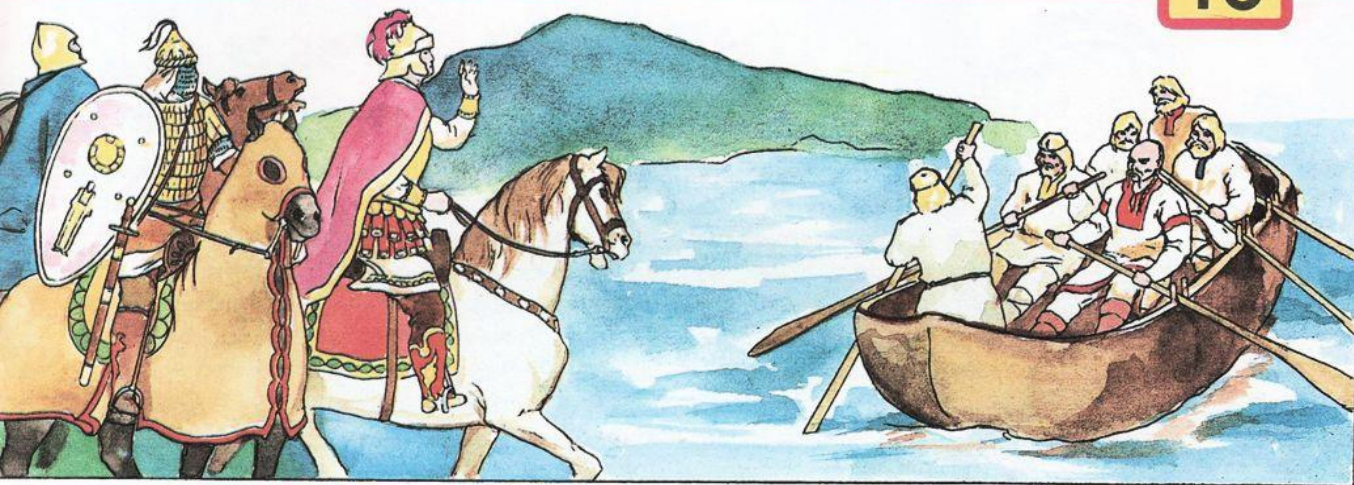
Вече нищо не можело да спре княз Светослав. Той превзел Велики Преслав, прехвърлил Стара планина и опустошил Пловдив, като заповядал да набият на кол пленените му защитници. Опасността се приближавала към самия Константинопол. Йоан Цимисхий струпал многобройни военни части в Тракия и сформирал ударен конен отряд от храбри младежи, наречени „безсмъртни“.

Тези приготовления на византийците променили отношението на Светослав към българите. И той сключил с тях съюз за общи действия срещу Византия и през лятото на 970 г. се изправил пред стените на Аркадиопол (Люлебургас). Войската му се състояла от три отряда. В единия били българи и руси, в другите два - маджари и печенеги. Ромеите били два пъти по-малко на брой, но с хитрост успели да победят. Светослав се оттегил на север, а Цимисхий продължил приготовленията за решителен поход. Предстоял последният сблъсък.

ВИЗАНТИЯ В НАСТЪПЛЕНИЕ

През пролетта на 971 г. огромна ромейска войска потеглила на север. Първи тръгнали гръцките кораби, въоръжени със страшния „гръцки огън“. Те навлезли в устието на Дунав, преграждайки пътя за отстъпление на варяжките лодки едноръвки. Сухопътната армия била предвождана лично от императора Йоан Цимисхий. Начело на „безсмъртните“ той преминал Стара планина, чиито проходи не били охранявани, и изненадал русите край Преслав. След ожесточени двудневни боеве византийците превзели столицата. Загинали и български воители. „Те се биели

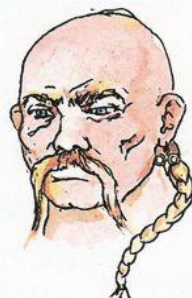

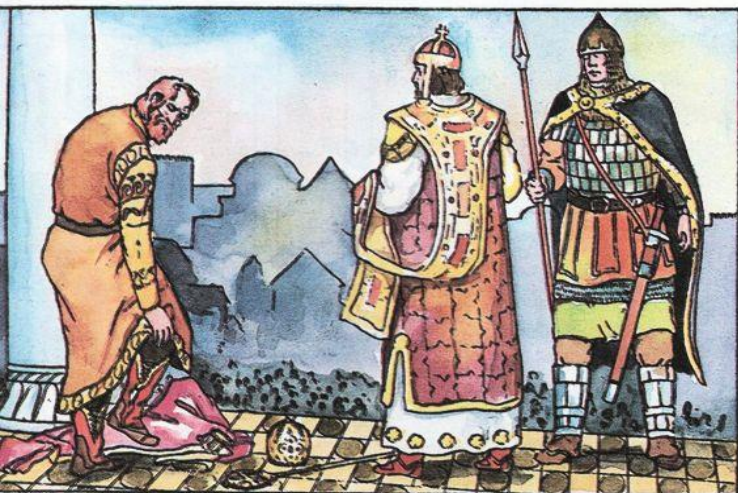
заедно със скитите (русите), изпълнени с гняв към ромеите, които станали причина за нашествието на скитите в земята им“. Ръководителят на руския гарнизон Свенкел успял да се добере до Дръстър. Там бил Светослав с основните руски сили. В Преслав бил пленен „червенобрадият“ цар Борис II с цялото му семейство и дворцовото съкровище. За да улесни своя завоевателен план, Цимисхий прибегнал до хитрост. Той приел Борис II с почести и се представил за освободител, дошъл да отмъсти на русите. И спечелил! Когато войските му се отправили към Дръстър, българите сами отваряли портите на крепостите си пред византийците. Като узнал това, Светослав избил 300 български първенци, а много други хвърлил в тъмница.

Обсадата на Дръстър продължила три месеца. В боевете погнал Свенкел, „огромен мъж и смел човек“, едва не бил пленен раненият Светослав. Въпреки своята изключителна храброст варягите били принудени да търсят мир. Те освободили всички пленници и били оставени свободно да отплават за родината си. Дошли 60 хиляди, а си тръгнали 22 хиляди души. Но и от тях малцина видели отново Киев. Край праговете* на Днепър печенегите им устроили засада, в която загинал и самият Светослав.

На Дунавския бряг Иоан Цимисхий и Светослав водят преговори. Според сключения мир, русите се задължавали да освободят всички пленници. Ромеите пък обещали да не използват гръцки огън срещу лодките им. Всеки от варягите получил и по 50 кг жито.

Портрет на киевския княз Светослав. Възстановката е направена според описанието на византийския историк Лъв Дякон, участник в събитията.

Императорският дворец в Константинопол. Пред очите на своя победител Йоан Цимисхий и ликуващата тълпа Борис II сам сваля от себе си царските отличия - корона, мантия и ботуши. За византийците това унижение означавало края на българската държава.

ГРЪЦКИ ОГЪН

Гръцкият огън бил едно от най-страшните оръжия в древността. Представлявал горяща смес, която се изстрелвала срещу противника от специални медни тръби. Производството му се пазело в дълбока тайна. Тя не е разкрита напълно и до днес. Предполага се, че е смес от сяра, нефт и селитра. Особено опасен бил за тогавашните дървени кораби, защото горял и във водата. През 941 г. цялата руска флота на княз Игор (бащата на Светослав), обсаждаща Константинопол, била унищожена с това оръжие. Затова варягите се боели много от него.

Гръцки археолози открили гроба на цар Самуил на остров в Преспанското езеро. Върху погребалната дреха бил извезан гербът* на Самуиловия род - два кацнали папагала.

Чрез реконструкция* на черепа е възстановен ликът на 70-годишния български владетел.

ЦАР САМУИЛ (997-1014)

БОРБА ЗА ОЦЕЛЯВАНЕ

Така под византийска власт паднали североизточните български земи. Но това все още не означавало края на България. Свободни останали обширни територии на запад и югозапад от река Искър. Тяхното ръководство поели братята Давид, Мойсей, Арон и Самуил. Те били синове на комит Никола, управител на голяма административна* област (комитат). И четиримата били непримирими противници на Византия. Затова българският патриарх Дамян се установил на тяхна територия - в Средец.

През януари 976 г. неочаквано починал Йоан Цимисхий. На трона в Константинопол дошъл енергичният Василий II. За четиримата братя това било сигнал за борба. Те повели широко настъпление срещу Византия и за кратко време освободили цяла североизточна България. През същата година обаче Самуил загубил братята си. Давид, най-големият, бил погубен от скитници власи*. Мойсей паднал при обсадата на Сяр. Амбициозният Арон пък се оплел в тайни преговори с ромеите и Самуил заповядал да го убият заедно с цялото му семейство. Бил пощаден само синът на предателя - Иван Владислав. За него се застъпил Самуиловият син Гаврил Радомир. Така Самуил, най-малкият от братята, оглавил страната.

Според старинен обичай, Самуил е стъпил върху щита, който войниците му вдигат във въздуха. Така той бил провъзгласен за български цар.

цар Самуил
син на комит Никола
управител на
Средецкия комитат

Агата
дъщеря на Йоан
Хрисилий, управител
на Драч

Мирослава
омъжена за визан-
тийския пълководец
Ашот Таронит

Две дъщери
(неизвестни)

Извънбрачен
син

Косара
омъжена за
сръбския княз
Иван-Владимир

цар Гаврил Радомир

дъщерята на
унгарския крал
Геза

Ирина
Ларисчанка

Петър Делян

петима синове
и две дъщери

През 977 г. Борис II и брат му Роман използвали размириците във Византийската империя и успели да избягат от Цариград. Но при преминаването на границата Борис бил убит от стражата, която го взела за византиец. Самуил веднага признал Роман за български цар, с което засвидетелствал своята преданост към династията*.

Българската столица Охрид.

Поглед към южната врата на крепостта на вътрешния град. В него се е намирал царският дворец.

Гаврил Радомир спасява от смърт своя братовчед Иван Владислав. По заповед на Самуил цялото семейство на брат му Арон било избито в местността Разметаница (край днешния град Дупница).

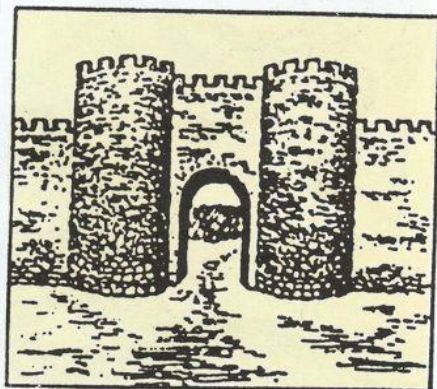
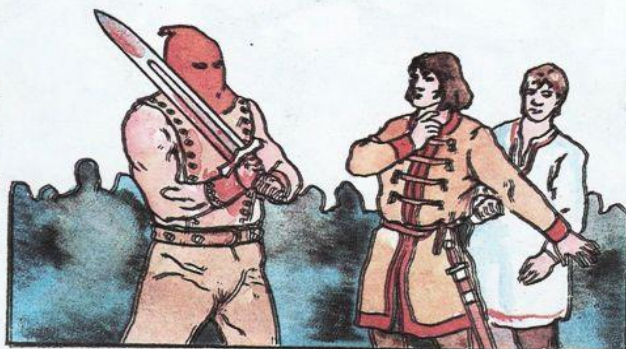
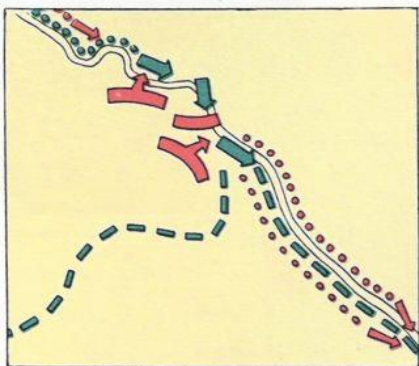

Схема на битката при Траянови врата (Ихтиманския проход)

- българи
- византийци
- придвижване
- отстъпление
- нападение
- път (София-Пловдив)

Вече никой не може да помогне на тези византийци. През 986 г. Самуиловите воители ги разбили в Ихтиманския проход. Затова гърците нарекли това място „Българска клисура“. Загинала цялата византийска конница.

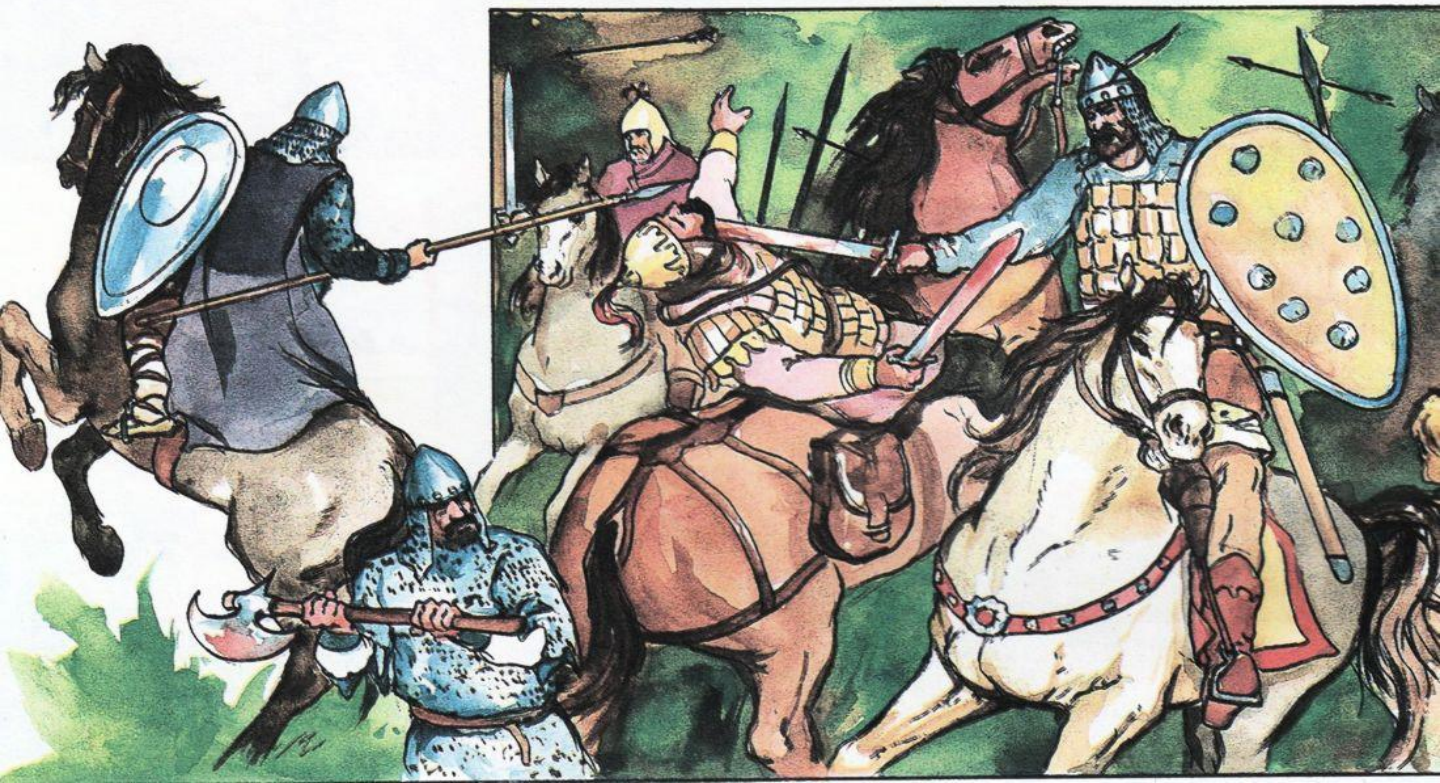
Но всъщност държавата се ръководела от енергичния Самуил. В следващите девет години той провел серия от военни походи срещу Византия, завзел Тесалия и Епир, достигнал чак до Пелопонес и Коринт. Най-сетне през 986 г. младият император Василий II предприел първото настъпление на север. Той обсадил Средец, но не успял да го превземе и на връщане бил изненадан от българите в прохода Траянови врата (Ихтиманския проход). Поражението на ромеите било пълно. Благодарение на арменската пехота василевсът едва се измъкнал, изоставяйки своето съкровище и личната си палатка.

През следващите години Самуил жънал успех след успех. Победоносната му армия превзела Драч, разбила войските на солунския управител и пленила сина му Ашот. Но през 996 г. поради небрежност българската армия претърпяла поражение при река Сперхей на Коринтския провлак. Самуил и синът му Гаврил Рагомил били ранени. За да не попаднат в плен, те се престорили на умрели. Със счупена лява ръка Самуил изминал пеша през планините около 400 километра.

През 991 г. византийците пленили цар Роман. След шест години той починал в Константинополската тъмница. С неговата смърт завършила славната Крумова династия. Едва тогава Самуил се обявил за български цар. Той преместил столицата си от Скопие в Преспа, а сетне в Охрид.

За да осигури тила си, покорил Сърбия и пленил нейния княз Иван Владимир. Самуиловата дъщеря Мирослава се венчала за Ашот. Той обаче предал на Василий II поверената му Драчка крепост. Гаврил Рагомил пък се оженил за дъщерята на унгарския крал. Така за кратко време били възпрени завоевателните стремежи на маджарите.

В самото начало на новото хилядолетие Византия преминала

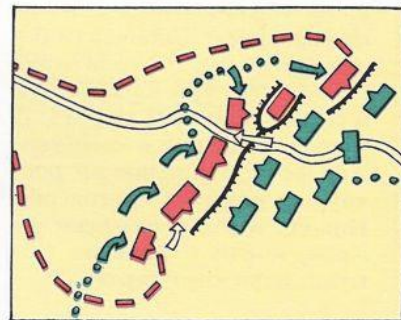

След битката при село Ключ силен ромейски отряд продължил да преследва разбитата българска войска. Сдръзка контраатака Гаврил Радомир унищожил преследвачите, като лично пробол техния предводител.

Схема на битката при село Ключ

- българи
- византийци
- землено укрепление
- обход
- отстъпление
- нападение
- път

в решително настъпление. През 1001 г. империята отново завладея североизточна България. Пагнали и много крепости в югозападните територии. Василий II превзел Воден (Егеса) и Бдин (Видин), разбил Самуил край река Вардар и влязъл в Скопие. След кръвава битка бил отблъснат от Кракра, владетелят на крепостта Перник, „мъж отличен във военното дело“.

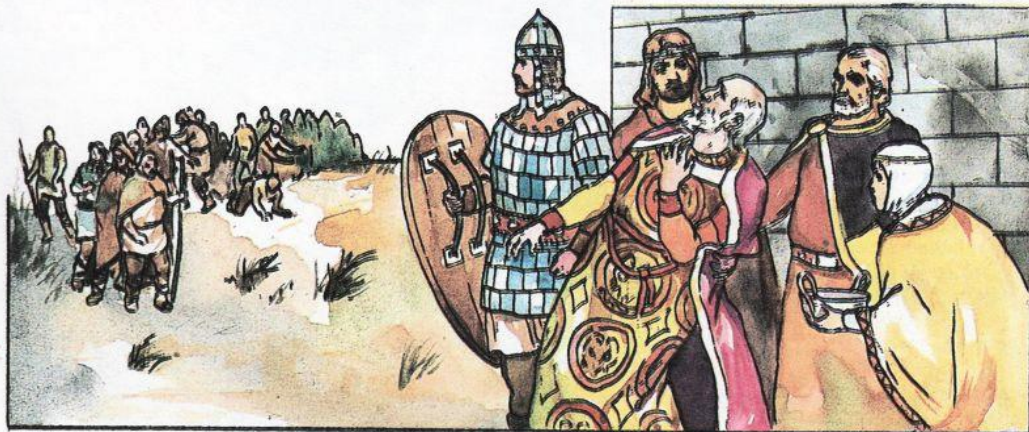
През следващите десет години се проляла много кръв и от двете страни. Но го решителна битка се стигнало едва през 1014 г. За да спре византийците, Самуил преградил теснините по поречието на река Струма. Висока дървена стена била издигната и край днешното петричко село Ключ. Но Василий II успял с хитрост да я заобиколи и излязъл в гръб на българите. Самуил едва се спасил с помощта на сина си. Гаврил Радомир съумял да организира част от разбитата войска и дори „изтърбушил с копието си“ любимия пълководец на императора. Но въпреки това 15 000 български воители попаднали в плен. Василий II наредил да ги ослепят, за да прекърши съпротивата на Самуил, а и да отмъсти за смъртта на своя любимец. На всички изболи очите. Оставили на сто души по един едноок за водач. Заради тази варварска* постъпка дали на Василий II прозвището „Българоубиец“...

В много битки бил участвал смелият български владетел, много пъти бил виждал смъртта в очите. Но този път не могъл да издържи на страховитата гледка. Самуил получил сърдечен удар и след два дни починал. Било 6 октомври 1014 г. Два века по-късно византийците още помнели „онзи прочут Самуил, който и досега е в устата на българите“.

„А той [Самуил], като ги видял [ослепените си воители] да идват в редици с еднакъв брой хора, не можал да издържи това страдание храбро и спокойно, а му приляло, причерняло и той паднал на земята. Присъстващите, които се мъчели да възвърнат дишането му с вода и благовония, успели малко да го свестят. А той, като дошъл на себе си, поискал да пие студена вода, но когато взел и пил, получил сърдечен удар и след два дни умрял.“

Йоан Скилица
византийски хронист от XI век

Безкрайни колони от ослепени български воители се низят пред погледа на цар Самуил. Дори храброто сърце на българския владетел не могло да издържи.

„...Тази крепост бе направена за убежище и за живота на **българите**. Започната беше крепостта Битоля през месец октомври на 20-я ден, а се завърши през месец [...] в края. Този цар и самодържец беше **българин по род**, внук на двамата благоверни Никола и Рипсимия, син на Арон, който е брат на Самуил, царя самодържец.“

Надпис на цар Иван Владислав от Битоля

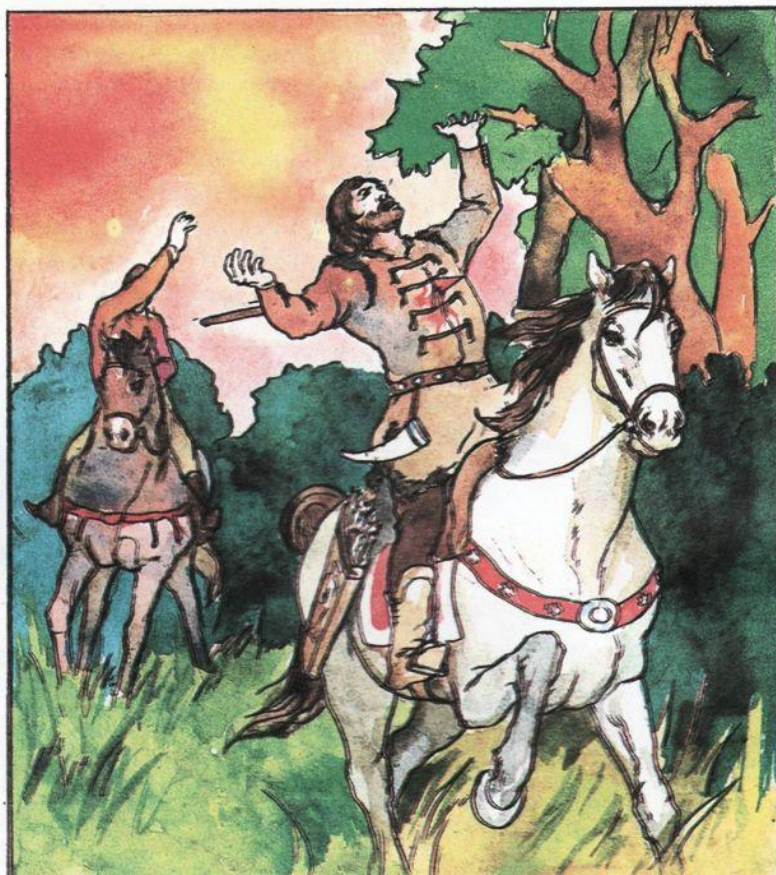
ГАВРИЛ РАДОМИР (1014-1015) ИВАН ВЛАДИСЛАВ (1015-1018)

Няколко дни след смъртта на Самуил „властта над българите поел синът му Гаврил, наричан и Роман“. Гаврил Радомир надминавал баща си по „мощ и сила, ала далеч му отстъпвал по мъдрост и разум“. Преди време заради красива ромейка той прогонил съпругата си, което влошило отношенията с магжарите. Като цар обаче потиснал чувствата си и опитал да преговаря с василевса. Но Василий II нямал намерение да изпусне благоприятния момент и продължил да превзема една след друга южните български крепости. Не изминала и година от коронясването на Гаврил Радомир, когато през август 1015 г. той бил убит от братовчед си Иван Владислав.

Така Иван Владислав отмъстил за смъртта на своето семейство и взел българската корона. С измама той убил и зетя на Самуил - сръбския княз Иван Владимир. За да се укрепил на трона, Иван Владислав отстранил от властта много други Самуилови привърженици. Опитал се да заблуди и Василий II с обещания за покорство - нужно му било време, за да организира отбраната. Императорът пък се опитал да убие българския цар чрез личния му прислужник, но не успял. Византийците подсилили армията си с руски дружини. Усилията на българите да привлекат за съюзници печенегите били провалени от ловката цариградска

Иван Владислав бил подло убит по време на конен двубой с управителя на Драч. Докато се биел, неочаквано го нападнали „двама [ромейски] пехотинци, които се спуснали и го ударили смъртоносно в корема.“

Копието произва Гаврил Радомир. По временалов Иван Владислав коварно убил своя братовчед, който навремето му спасил живота.

Василий II е влязъл победоносно в българската столица Охрид. На василевса била поднесена и царската съкровищница. Пред нозете му се разстлали „много пари, корони с бисери, златотъкани дрехи и сто кентенария (около 3,25 тона) сечени от злато пари.“

дипломация. Битките продължили. През 1018 г. Иван Владислав обсадил Драч, където бил вероломно убит.

Смъртта на Иван Владислав сякаш пречупила българската съпротива. Част от болярите начело с престолонаследника Пресиян настоявали да продължат борбата. Надгелели обаче онези, които били готови да се предадат. Тази група била ръководена от царицата и патриарха. За това помогнала византийската дипломация, която използвала умората от войните, отчаянието от неуспехите, страха от загубването на богатствата и привилегиите*...

Така, без да срещне особена съпротива, Василий II достигнал столицата Охрид. Там бил посрещнат като победител от царското семейство и първите боляри. Малцина се опълчили срещу поробителите: Пресиян, болярите Ивац, Никулица, Сермон, Гавра и Елемаг. Тях ромеите избили или пленили с измама, а някои привлекли и с щедри обещания. Оцелелите български войски пък били изпратени да покорят Армения. България престанала да съществува като държава!

Портрет на Василий II Българоубиец (по византийска миниатюра)

ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ

Така през 1018 г., след 50-годишна отчаяна съпротива, българите загубили свободата си за повече от 150 години. Признаци за отслабване на държавата се забелязвали още в края на царуването на Симеон. При неговия наследник цар Петър кризата се задълбочила. Въпреки това Петър е владетелят, заемал най-дълго време българския престол - повече от 40 години. След изтощителните войни на баща си той се стараел да осигури мир и спокойствие на своите поданици. Избягвал всякакви военни сблъсъци, но извоювал няколко блестящи дипломатически победи - царска титла и патриаршески сан.

По времето на цар Петър продължил и възходът на старобългарската култура, нейният „Златен век“. Тези успехи обаче били придружени от неизбежни вътрешни противоречия.

Засилената феодализация на страната противопоставяла бедни на богати, зависими на привилегировани. Липсвало единство и в царското семейство, и сред българските боляри.

А външната опасност нараствала. От северозапад настъпвала младата унгарска държава. Византия била в подем. Тя се справила окончателно с арабската опасност. Няколко императори се погрижили за войнишкото население, което било гръбнакът на византийската армия. Българските управници така и не намерили надежден съюзник. България останала изолирана, а енергичният Василий II съсредоточил цялата ромейска мощ за нейното завладяване.

Държавата била покорена, но коравият дух на българите не бил сломен. Борбите срещу Византия тепърва предстоели.

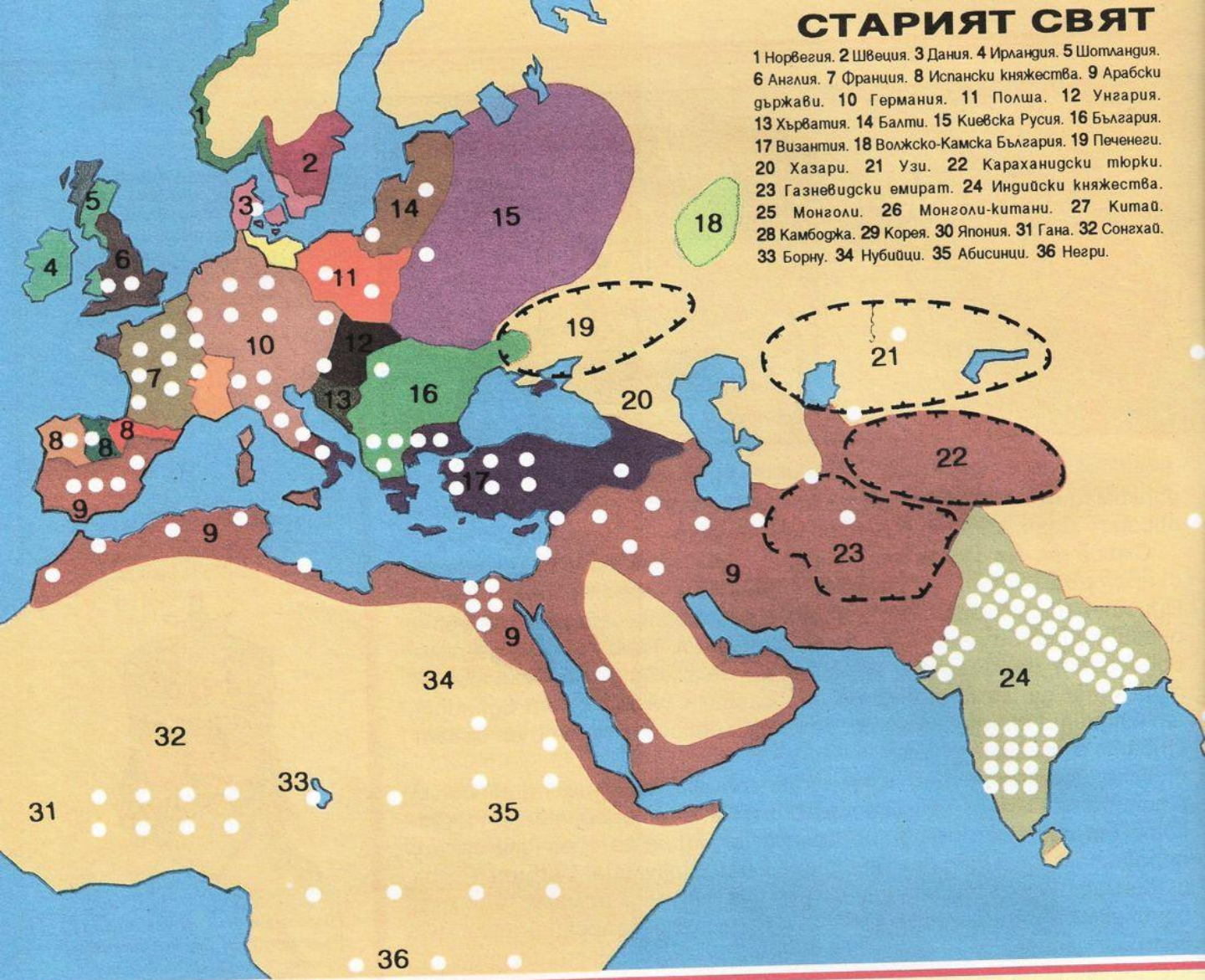
„...По такъв начин била завладяна България. Синовете на българския владетел заедно с всички представители на техния род императорът лишил от правото на наследство и им дал места в ромейската държава. А пък българските войски той чрез измама събрал на едно място, преструвайки се, че желае да ги възнагради, а след това заповядал да ги запишат [във военните списъци] и да ги изпратят на Изток по пътищата, от които няма връщане. Те дошли тук [в Армения] и накрая разорили цялата тази страна.“

Аристакес Ластиверци
арменски историк
XI век

СТАРИЯТ СВЯТ

- 1 Норвегия. 2 Швеция. 3 Дания. 4 Ирландия. 5 Шотландия.
- 6 Англия. 7 Франция. 8 Испански княжества. 9 Арабски държави.
- 10 Германия. 11 Полша. 12 Унгария.
- 13 Хърватия. 14 Балти. 15 Киевска Русия. 16 България.
- 17 Византия. 18 Волжско-Камска България. 19 Печенеги.
- 20 Хазари. 21 Узи. 22 Караханигски тюрки.
- 23 Газневидски емират. 24 Индийски княжества.
- 25 Монголи. 26 Монголи-китани. 27 Китай.
- 28 Камбоджа. 29 Корея. 30 Япония. 31 Гана. 32 Сонгахай.
- 33 Борну. 34 Нубийци. 35 Абисинци. 36 Негри.

БЪЛГАРИЯ

С В Е Т Ъ Т

927-971 г.

Отслабване на държавата. Византийците завладяват Североизточна България

945 г.

Създава се Уелското кралство.

около 950 г.

В Китай е получен барутът.

960 г.

Ново обединение на Китай под властта на династията Сун

962 г.

Папата коронясва немския крал Ото за император на Свещената римска империя

971-1018 г.

Борба за оцеляване. България пада под византийско робство.

980 г.

Ражда се най-известният арабски учен Авицена (Абу Али ибн Сина), таджик по произход.

989 г.

Русия приема християнството от Византия.

около 990 г.

Начало на полската държава.

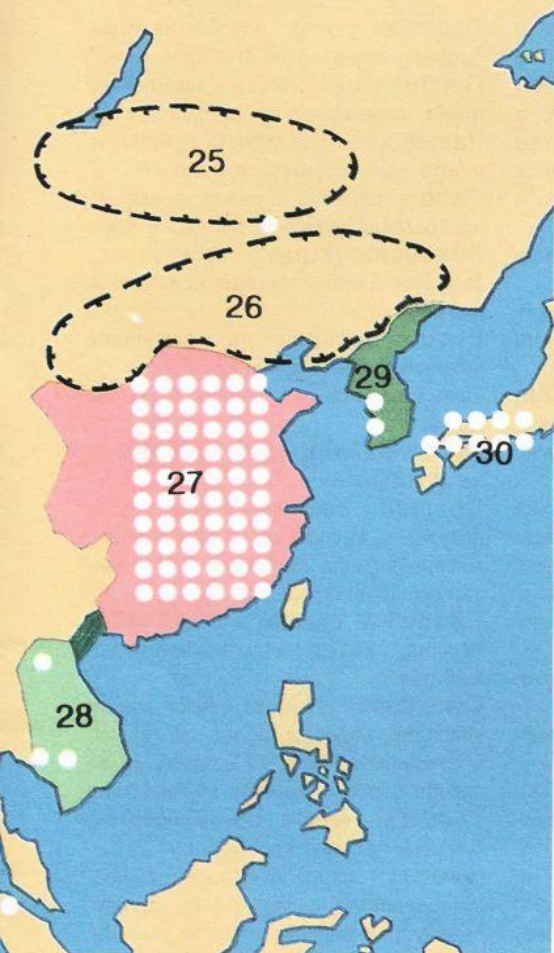
около 1000

Викингите достигат Северна Америка

— Номадски племена

o Всяко кръгче означава
1 милион жители

до 970 г.

965 г.

Русите
разгромяват
хазарския хаганат.

В Централна Африка,
край езерото Чаг,
възниква държавата
Борну със столица
Нджамена.

1001 г.

Унгария приема
християнството
от Рим.

1016 г.

Датският
крал Кнут завоюва
английския трон.

ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ

- 927 г. На 27 май умира цар Симеон
- 927-970 г. Управление на цар Петър
- 927 г. Сключен е 30-годишен мирен договор между България и Византия
- 928 г. Заговор на Иван, третия Симеонов син, срещу цар Петър
- 930 г. Бунт на Михаил, първороден син на цар Симеон
- 934-965 г. Нападения на маджарите в българските земи
- 943 г. Печенегите нападат България
- 965 г. Българско пратеничество до германския крал Отон I и сключване на мир с унгарците
- 967 г. Поход на византийския император Никифор Фока в Тракия
- 968 г. Първи поход на руския княз Светослав в България
- 969 г. Втори поход на Светослав срещу България
- 970 г. През януари умира цар Петър
- 970-971 г. Управление на Борис II, първороден син на цар Петър
- 971 г. Византийският император Йоан Цимисхий завладява Преслав на 4-5 април
- 971 г. От 25 април до 24 юли византийците обсаждат Дръстър (Силистра). Покоряване на Североизточна България
- 971 г. Самуил и неговите братя застават начело на свободните български земи
- 971-976 г. Военни действия между България и Византия
Освобождение на Североизточна България
- 977 г. Роман, вторият син на цар Петър, се завръща в България и е провъзгласен за цар
- 977-983 г. Успешни походи на Самуил срещу Византия
- 986 г. На 17 август Самуил разбива Василий II в Ихтиманския проход (Траянови врата)
- 987-989 г. Размирици във Византия и успешни български нападения срещу империята
- 991 г. Цар Роман е пленен от ромеите
- 991-995 г. Непрекъснати военни сблъсъци между България и Византия
- 996 г. Поражението на Самуил при река Сперхеи
- 997 г. Умира цар Роман. Самуил е провъзгласен за цар на България
- 998 г. Самуил пленява сръбския княз Иван Владимир
- 1001 г. Византийците отново превземат Североизточна България
- 1003 г. Василий II превзема Видин и разбива войските на Самуил край Скопие. Военни действия между българи и маджари
- 1004 г. Византийците обсаждат неуспешно Перник
- 1005 г. Византийците превземат Драч
- 1009 г. Поражение на българите край Солун
- 1014 г. На 29 юли Василий II разгромява българите при Ключ в долината на река Струмешница
- 1014 г. Българите унищожават византийски отряд край Вардар
- 1014 г. На 6 октомври умира цар Самуил
- 1014 г. На 15 октомври на българския престол се възкачва Гаврил Радомир, първородният син на цар Самуил
- 1015 г. През август Гаврил Радомир е убит от Иван Владислав
- 1015-1018 г. Управление на Иван Владислав
- 1016 г. Български поход срещу Драч
- 1016 г. Втора неуспешна обсада на Перник от Василий II
- 1017 г. С руски съюзници Василий II отново атакува България
- 1018 г. Иван Владислав е убит. Окончателно падане на България под византийска власт
- 1019 г. Василий II изпраща оцелелите български войски в Армения

РЕЧНИК

Административна (област) - област в държавата със свои управители, подчинени на централната власт

Амбициозен - човек, който упорито се стреми да постигне своя цел

Архиепископ - главен епископ в една самостоятелна голяма църковна област, избран от другите епископи в областта

Архиерей - общо название за висш духовник. Архиереи са патриархът, екзархът, архиепископът, митрополитът и епископът

Варварство - грубо поведение, стигащо до безчовечна жестокост

Варяги - източни викинги

Власи - пастирско население, живяло през X в. по планините на Балканския полуостров, което било наследник на романизираните траки

Герб - изображение, което служи като знак на наследствен владетелски род, а сега такъв знак има и всяка държава

Дебри - гъста мъчнопроходима гора далече от селище

Династия - владетелите от един род, царували един след друг

Дипломат - човек, който е изпратен от една държава в друга, за да поддържа умело и хитро отношенията между държавите или да постигне някаква определена цел

Духовник - човек, посветил живота си на някаква религия и напътства хората във вярата им

Епископ - висшият монашески сан

в православната църква, даван обикновено на духовен управител на област (епископия) или манастир

Ерес - религиозна вяра, която е твърде различна от официалната религия и дори отрича някои неща в нея, въпреки че се почита един и същ бог.

Кил - долната част, ръбът на дъното на кораб или лодка

Митрополит - епископ, назначен за духовен управител на голяма област

Натурална търговия - търговия, при която стока се заменя за стока, а не се купува с пари. Например жито се плаща с овце и т.н.

Общество - голяма или малка група от хора, обединена от нещо общо. Общество може да бъде и цял народ с общ език, вяра и обичаи

Онеправдан - човек, към когото постъпват несправедливо

Опълчвам се - силно се противопоставям на някого

Патриарх - духовен глава на самостоятелна православна църква

Печенеги - тюркски номадски племена родствени с магжари, българите и др.

Повинност - задълженията на обикновения човек към държавата, които трябва да изпълнява безплатно - военната служба, строеж на пътища, мостове, крепости и др.

Пост (постене) - хранене с ястие, приготвено без мазнина и месо по религиозни причини

Праг (на река) - погодно на малък водопад стъпало на речното дъно

Привилегия - някой да има повече права, отколкото останалите хора

Ратай - селянин, който работи на чужда земя срещу заплащане

Расо - широка и дълга греха на православен духовник от черен плат

Реконструкция - промяна или възстановяване на нещо, което е повредено

Руси - название на източните викинги, което възприели подвластните им славянски племена в днешна Русия

Ръкополагане - ритуал за даване на духовен сан

Свемец - любимец на бога, човек доказал с живота си, а най-често с мъченическата си смърт, че е предан на своята религия.

Светска власт - властта на хората, които управляват държавата

Сухожилие - жилава връзка между костите, погодно на ластик, която в средновековието са използвали за здрави върви и тетиви на лъковете

Туткал - лепило, приготвено от стрити на прах кости

Феодал - голям земевладелец, който разполага с труда на своите селяни и занаятчии и често участва в управлението на държавата

Хипогрум - място за надбягване с коне

Чъргубиля - славянска форма на длъжността ичиргубоил

ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ БЪЛГАРИЯ - книга пета

ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ

Текст и материал за илюстрации к.ист.н. Любимил ВАГАЛИНСКИ Илюстрации Чавдар ДРАГИЕВ, Теодоричка АРНАУДОВА Съставител Звезден ЗЛАТАРЕВ Корица Исаи ПЕНЧЕВ
Обработка и адаптация на текста Галина ЗЛАТИНА, Петър КЪРДЖИЛОВ Карти Петър ГЕНОВ Художествено оформление Чавдар ДРАГИЕВ, Звезден ЗЛАТАРЕВ Редактор-стилист Нели РАЙКОВА Технически редактор Младения ЯНАЧКОВА

Компютърен набор „Нора 2000“ Печат „Образование и наука“ АД - София

„Златното пеме“ - София
бул. „Цариградско шосе“ 117 Факс 75 50 67

ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ БЪЛГАРИЯ

„Детска енциклопедия - България“ ще задоволи вашето любопитство, ще научите неща, които няма да намерите в учебниците, а винаги ще ви бъдат полезни. В нея ще прочетете най-важното и най-интересното, което може да се разкаже за България, за нейната история и природа, за живота на хората и организацията на държавата. Ще намерите обяснения за трудноразбираеми неща от всекидневието.

Разнообразната информация е събрана в много книжки от няколко раздела. Безспорно най-голям е разделът „История“, защото знанието за една страна е преди всичко познаване на нейното минало. Човек, ако знае откъде идва, той знае кой е и накъде отива.

Ако сте наблюдателни, десетките цветни илюстрации ще ви разкажат повече дори от написаното с гуми.

**Изданиято е одобрено от МОН
за използване в училищата.**

Съобразено е с изискванията на учебния материал

-
1. ТРАКИТЕ (3000г.пр.Хр. – 500 г.сл.Хр.)
  2. ДЪРЖАВАТА - 681 г. (300г. – 700г.)
  3. ВЛАСТТА НА ХАНОВЕТЕ (700г. – 850г.)
  4. ЗЛАТНИЯТ ВЕК (850г. – 950г.)
  5. **ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ** (950г. – 1050г.)
  6. БОРБИ СРЕЩУ ВИЗАНТИЯ (1050г. – 1200г.)
  7. ВЪЗРОДЕНАТА ДЪРЖАВА (1200г. – 1300г.)
  8. ЗАЛЕЗЪТ НА ЦАРЕТЕ (1300г. – 1400г.)
  9. ПОД СЯНКАТА НА ЯТАГАНА (1400г. – 1850г.)
    - 9.1. НАСИЛИЕТО (1400 г. - 1700 г.)
    - 9.2. ПРОБУЖДАНЕТО (1700 г. - 1850 г.)
  10. ПЪТЯТ КЪМ СВОБОДАТА (1850г. – 1878г.)
    - 10.1. ПЪТЯТ (1850 г. - 1875 г.)
    - 10.2. СВОБОДАТА (1875 г. - 1878 г.)
-